

WERKEN UITGEGEVEN DOOR
DE LINSCHOTEN-VEREENIGING
CXII

Machtsstrijd om Malakka

De reis van VOC-admiraal Cornelis Cornelisz.
Matelief naar Oost-Azië, 1605-1608

BEZORGD EN INGELEID
DOOR LEO AKVELD

ZUTPHEN
WALBURG PERS
2013

Deze uitgave kwam mede tot stand dankzij de financiële steun van M.A.O.C. Gravin van Bylandt Stichting, Den Haag, G.Ph. Verhagen-Stichting, Rotterdam, J.E. Jurriaanse Stichting, Rotterdam, Johannes Stichting, Wassenaar, alsmede een ondersteuner die anoniem wenst te blijven.

J.E. Jurriaanse Stichting

© 2013 Leo Akveld/Linschoten-Vereeniging, p/a Uitgeversmaatschappij Walburg Pers, Zutphen.

www.walburgpers.nl
www.linschoten-vereeniging.nl

Afbeelding omslag: Malacka. Gezicht op de stad Malakka vanuit zee, vervaardigd na de verovering van de stad door de VOC in 1641. Tekening in o.i. inkt en aquarel door Johannes Vingboons, 1665, niet gesigneerd. Den Haag, Nationaal Archief, inv.nr. 4.VELH619-67

Commissie van Toezicht: prof.dr. L.J. Blussé, prof.dr. H.J. den Heijer en mevr. drs. A.C. Kieskamp.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeleevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voorzover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16b Auteurswet 1912 juncto het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351 zoals gewijzigd bij Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

Zoveel mogelijk is getracht de eventuele rechthebbenden van de afbeeldingen te achterhalen. Rechthebbenden die in dit verband niet zijn benaderd wordt verzocht zich met de uitgever in verbinding te stellen.

Omslagontwerp: Henk Wals, Lauwers-C, Nijmegen
Vormgeving binnenwerk: Marijke Maarleveld, ViaMare, Zutphen

ISBN 978.90.5730.942.7

NUR 688

INHOUD

WOORD VOORAF	7
INLEIDING	9
Algemeen	9
Cornelis Matelief de Jonge	9
De schepen en hun bemanningen	16
De reis in zijn historische context	23
Op weg naar Straat Malakka	25
Het beleg van de stad Malakka	28
De zeegevechten bij Kaap Rachado (augustus 1606) en op de rede van Malakka (oktober 1606)	32
Orde op zaken stellen in de Molukken	36
Tevergeefs naar China	42
Terug in Bantam	44
De thuisreis	47
VERANTWOORDING	55
EXTRACT UYT HET JOURNAEL VAN DEN HEER CORNELIS MATELIEF DE JONGE, 1605-1608	61
BIJLAGEN	
1: Conceptinstructie voor Matelief en zijn brede raad, niet gedateerd	277
2: Twee brieven van Jacques l’Hermite de Jonge aan zijn vader over het verloop van Mateliefs reis tot januari 1607	289
3: Afschrift van de brief van Matelief aan admiraal Paulus van Caerden met suggesties voor de door deze te ondernemen acties, 15 januari 1608	369
4: Verantwoording van Matelief aan de Heren XVII over de adviezen die hij aan Van Caerden heeft gegeven, tweede helft januari 1608	373
5: Verantwoording van Jacques l’Hermite de jonge over zijn handelen met betrekking tot de bij Ternate genomen Chinese jonk, 5 augustus 1608	377

SUMMARY	381
LIJST VAN GERAADPLEEGDE BRONNEN EN LITERATUUR	385
LIJST VAN AFBEELDINGEN	389
REGISTER OP PERSOONSNAMEN	391
REGISTER OP SCHEEPSNAMEN	394
REGISTER OP TOPOGRAFISCHE NAMEN	395

WOORD VOORAF

Hoewel het bekende Rotterdamse motto ‘Geen woorden, maar daden’ pas in een latere eeuw zou worden bedacht, waren misschien al in de vroege zeventiende eeuw de eerste sporen zichtbaar van deze nu gecanoniseerde karakterisering van de bewoners van de Maasstad. Bekende immigranten als de uit Mechelen afkomstige reder en koopman Johan van der Veken en de in Utrecht geboren zeeman, herbergier en vlootbevelhebber Olivier van Noort gaven rond 1600 in de tot bloei komende havenstad blijk van hun niet geringe werkkraft. En ook aan de dadendrang van die andere vroegzeventiende-eeuwse Rotterdammer Cornelis Cornelisz. Matelief de Jonge valt niet te twijfelen – al was hij tegen de achtergrond van het motto een beetje atypisch, hij bleek ook het woord zeer vaardig te kunnen hanteren. Onwillige bemanningen wist hij in het gareel te praten en diverse malen zette hij voor de Heren XVII, zijn opdrachtgevers bij de Verenigde Oost-Indische Compagnie, heldere analyses en voorstellen op papier met zijn ideeën over de gewenste organisatie van de handel en andere activiteiten van de compagnie in Azië. Met zijn daden had hij pech, de hem ter beschikking staande middelen waren niet voldoende om de toestand in Azië naar zijn hand te zetten. Zijn inzet als doortastend leider van een vloot van elf schepen, zijn onvermoeibare palaveren met lokale machthebbers en zijn vechtlust bij de ontmoetingen met zijn Portugese tegenstanders tijdens de reis die hij met die vloot in de jaren 1605-1608 naar het Verre Oosten maakte, waren uiteindelijk toch wat minder succesvol: niet de gehoopte inname van Malakka, geen definitieve vernedering van de Portugese militaire macht in Azië, geen rust in de Molukken, geen begin van handel met China.

De uitgave van het ‘journaal’ en andere documenten over deze reis van Cornelis Matelief kent een lange geschiedenis. Al in de jaren veertig van de vorige eeuw begon de economisch-historicus J.H. Kernkamp (1901-1980), in die periode werkzaam als bibliothecaris bij de Koninklijke Bibliotheek en van 1947-1951 voorzitter van de Linschoten-Vereeniging, met het inventariseren en ten dele laten kopiëren van het bronnenmateriaal voor deze reis. Ondanks de lichte aansporing in de vorm van een foto op zijn bureau van het door

Pieter van der Werff rond 1697 geschilderde portret van Matelief – net als het schilderij in een ovaal lijstje –, kwam het door de drukke werkzaamheden van Kernkamp, inmiddels hoogleraar economische geschiedenis in Utrecht en Leiden, niet tot een editie. In 1962 of 1963 vroeg hij – als vervanger van de overleden Leidse hoogleraar zeegechiedenis T.H. Milo ook belast met het onderwijs in dat vak – aan mij, bijna afgestudeerd historicus, of ik er iets voor voelde me met de uitgave van Mateliefs journaal te gaan bezighouden. Op een onbewaakt moment heb ik daarop ‘ja’ gezegd, maar ook bij mij verhinderde mijn dagelijkse werk, eerst volledig buiten de maritieme sfeer en later daarbinnen, helaas al gauw dat ik aan de uitgave aandacht kon besteden – op een enkel moment van een slecht geweten na. In de periode dat ik werkzaam was bij het Maritiem Museum Rotterdam (toen nog ‘Prins Hendrik’ genaamd) en een poging deed de uitgave binnen mijn werk een plaats te geven, werd mij vanuit de gemeentelijke secretarie-afdeling Kunstzaken meermalen duidelijk gemaakt, dat ik maar bij een universiteit moest gaan werken, wanneer ik zoiets wilde. Mijn verweer dat mijn voorstel het bewerken van historische bronnen over de reis van de Rotterdammer Matelief in de collectie van het Maasstedelijke maritiem museum inhield en dat het dus gewoon tot mijn werk zou moeten behoren, vond geen gehoor. In de loop van de jaren ben ik vervolgens nooit verder gekomen dan het afschrijven van het manuscript, de vergelijking van die tekst met zijn gedrukte versie in *Begin ende Voortgangh* en het voorzichtig een begin maken met de annotatie. Uiteindelijk is de uitgave er dan toch gekomen en wordt de wens van mijn al weer vele jaren geleden overleden hoogleraar Kernkamp werkelijkheid.

Tot slot. De Commissie van Toezicht voor dit deel – bestuurslid Andrea Kieskamp en de hoogleraren Leonard Blussé en Henk den Heijer – heeft, zoals het zo’n commissie betaamt, een wakend oog over de eerste versie van deze uitgave laten gaan en daarop commentaar geleverd. Met enige nadruk noem ik mevrouw Kieskamp; zij heeft veel werk verzet bij het persklaar maken van mijn breinbrouwsel. Als zeer deskundige museale oud-collega heeft Jan Piet Puype mijn kennis over scheepsgeschut en zijn werking verrijkt en mij behoed voor uitglijders. En, last but not least, het Maritiem Museum Rotterdam heeft een deel van de illustratie van dit boek gefaciliteerd; zonder de vakkundige hulp van de medewerker van dit museum, tevens de secretaris van het genootschap onder wiens eerbiedwaardige paraplu dit boek verschijnt, Pieter Jan Klapwijk, zou mijn onhandigheid bij het omgaan met digitale bestanden hebben geleid tot een boek met teksten op verkeerde plaatsen of geheel afwezig. Mijn dank aan allen is groot.

Leo Akveld.

INLEIDING

Algemeen

Voor de eenentwintigste-eeuwse lezer van Mateliefs verhaal over zijn doen en laten in Azië heeft het weinig zin hedendaagse opvattingen te hanteren over hetgeen in zijn handelen in morele zin correct is. Mateliefs denkbeelden over de inheemse volken waarmee hij in contact kwam, zijn overwegingen bij beslissingen over leven of dood van vijanden en van opvarenden van zijn eigen schepen, of zijn opvattingen over het karakter van lokale machthebbers waarmee hij te maken kreeg, verschilden in de zeventiende eeuw nogal ingrijpend van die in onze tijd, zoals zij in de toekomst ongetwijfeld weer geheel zullen verschillen van die van vandaag. Het vellen van een waardeoordeel over het handelen van mensen in een tijd vër achter ons verwordt tot een wat theoretische exercitie, de wijze waarop de zeventiende-eeuwer de opvattingen van toen in praktijk bracht, blijft immers grotendeels een kwestie van gissen.

Cornelis Matelief de Jonge

De hoofdpersoon van dit boek werd omstreeks 1570 in Rotterdam geboren.¹ Hij was het oudste van de vier kinderen (twee zonen en twee dochters) uit het eerste huwelijk van Cornelis Matelief de Oude en Aefje Claesdochter van der Horst,² afkomstig uit een kapitaalcrachtige familie die meerdere malen functionarissen voor het stadsbestuur van de Maasstad leverde. Matelief senior was schipper en koopman in Rotterdam; hij woonde sinds 1591 'in 't Oestnyeuwelant aen 't Hoeft' ten oosten van de Oude Haven, in een via zijn echtgenote geërfd huis. Uit verschillende zakelijke documenten, vaak opgemaakt op het kantoor van de Rotterdamse notaris J. Symonsz., blijkt dat hij actief was in de Europese vaart. Zo deed hij in 1588 als schipper van de *Sinte Pieter* zaken in de Portugese haven Sint Uves (Setubal) ten zuiden van de Taagmond; in april 1593 kocht hij de vlieboot⁴ *Den Gulden Arent* van 120 ton,⁵ later dat jaar nam hij in de Oostzeehaven Danswijck (Dantzig) voor eigen

rekening ongeveer 85 ton rogge over uit een bording⁶ – in het genoemde schip wellicht.

Matelief senior was door zijn huwelijk en als gevolg van zijn commerciële activiteiten een vermogend man geworden. Hij bezat – in dát deel van de stad waar zijn schoonvader Claes Jansz. Van der Horst in de jaren negentig van de zestiende eeuw een aantal percelen grond in eigendom had verworven – een huis aan de Nieuwpoort (later Oppert genaamd) in het noordelijk deel van de stadsdriehoek en daarnaast een stuk grond met opstallen even buiten de Schiedamsepoort. Dat hij een vermogend man was, blijkt ook uit het feit dat hij in 1602 een bedrag van 1200 carolusguldens kon schenken aan elk van de drie kinderen uit zijn tweede huwelijk.⁷ Hij overleed in februari 1603 en werd begraven in de Laurenskerk.

Met een vader die zijn hele leven actief was in handel en scheepvaart is het nauwelijks verwonderlijk dat Cornelis Matelief junior in dezelfde takken van nijverheid zijn bezigheden zocht. Voor hem was de Atlantische kust van het Iberisch schiereiland, waar ook zijn vader zaken had gedaan, geen onbekend werkterrein. Zo nam hij in 1599 als mede-eigenaar van een Amsterdams schip deel aan de – mislukte – poging tot blokkade van de Spaanse kust onder aanvoering van Pieter van der Does, viceadmiraal van de admiraliteit van de Maze.⁸ Ook met Dantzig onderhield hij, net als zijn vader, handelsrelaties; in november 1604 betaalde hij bijvoorbeeld voor een partij goederen die hij uit die stad had ontvangen.⁹ Door familiebanden stond Matelief dicht bij het bestuur van Rotterdam, als koopman had hij veel belangstelling voor de begin zeventiende eeuw spelende plannen tot verbetering en uitbreiding van de Rotterdamse ‘waterstad’ én voor het scheppen van nieuwe mogelijkheden tot handeldrijven. Relaties en persoonlijke belangen deden hem bijna vanzelf betrokken raken bij de plannen voor de oprichting van een Rotterdamse afdeling van een centrale compagnie voor de handel op Oost-Azië. Hij behoorde tot de eerste groep bewindhebbers van de Rotterdamse Kamer van de VOC en zou die functie tot zijn dood blijven vervullen. In 1604 benoemde het centrale bestuur van de Compagnie, de Heren XVII, hem tot bevelhebber van de tweede door hen georganiseerde reis naar Oost-Azië – het onderwerp van dit boek.

Voor zijn vertrek naar Azië deponeerde Matelief, zoals gebruikelijk bij risicovolle reizen, op 18 april 1605, “nu zeylrede leggende”, bij de eerdergenoemde notaris Symonsz. zijn verzegelde testament;¹⁰ de tekst daarvan is niet bewaard gebleven. Tussen 1605 en 1608 verbleef

Matelief in wateren buiten Europa, maar op 2 september 1608 lag hij weer in de Scheldemonding, nog steeds aan boord van de *Oranje*, waarmee hij op 24 mei 1605 uit de Nederlandse kustwateren was vertrokken.

Na zijn terugkeer moest hij niet alleen met de Compagnie de afwikkeling van de reis regelen, maar vroegen ook persoonlijke gebeurtenissen zijn aandacht. Op 15 december 1609 trad de 39-jarige Matelief in Amsterdam in het huwelijk met tien jaren jongere, in die stad woonachtige Anna van Zuchteren, “op seeckere voorbesproocken huwelijcxse voorwaerden van dato den veertienden november XVIInegen”. Zij was afkomstig uit het Duitse stadje Anholt,¹¹ maar hoe beiden bij elkaar zijn gekomen, vertelt de geschiedenis niet. Het echtpaar vestigde zich in Rotterdam aan de Nieuwehaven, waar Matelief al percelen grond bezat. In de volgende jaren verwierf hij nog meer grond in eigendom, in de zuidelijke helft van de stadsdriehoek, aan de zuidkant van de Wijnhaven en aan de noordkant van de Scheepmakershaven.¹²

Matelief voer nooit meer naar Azië, zijn relatie met de handel op die verre gebieden beperkte zich tot zijn werkzaamheden als bewindhebber van de Kamer Rotterdam. In die hoedanigheid en de omstandigheden in Azië uit eigen ervaring kennend zette hij in 1608 en 1609 zijn gedachten over de door hem gewenste werkwijze van de Compagnie in de Oost op papier in een viertal omvangrijke memories voor de Heren XVII en voor landsadvocaat Van Oldenbarnevelt.¹³ Op 3 september 1609 lichtte hij de kern van zijn ideeën toe in de vergadering van de Staten-Generaal:¹⁴ maak één persoon verantwoordelijk voor het uitvoeren van het beleid van de Compagnie in Azië (handeldrijven en de Spaans-Portugese vijand bestrijden), bemachtig één gunstig gelegen steunpunt – Jakarta volgens hem – van waaruit de verbindingen met Nederland en binnen Azië worden onderhouden, en overreed Europese soldaten en matrozen, eenmaal in Azië gearriveerd, en andere Europese immigranten om zich permanent te vestigen in die centrale haven. De Heren XVII hebben in de jaren daarna Mateliefs ideeën grotendeels gerealiseerd.

De oud-admiraal van de VOC bleef in de volgende decennia zijn energie verdelen tussen de belangen van de stad en die van hemzelf. Vanaf 1610 vervulde Matelief viermaal de functie van schepen, in 1614 werd hij lid van de vroedschap, en in de jaren 1618 en 1619 was hij burgemeester. Daarnaast behartigde hij ook zijn particuliere zakelijke belangen, zelf of misschien ook wel via familieleden; in

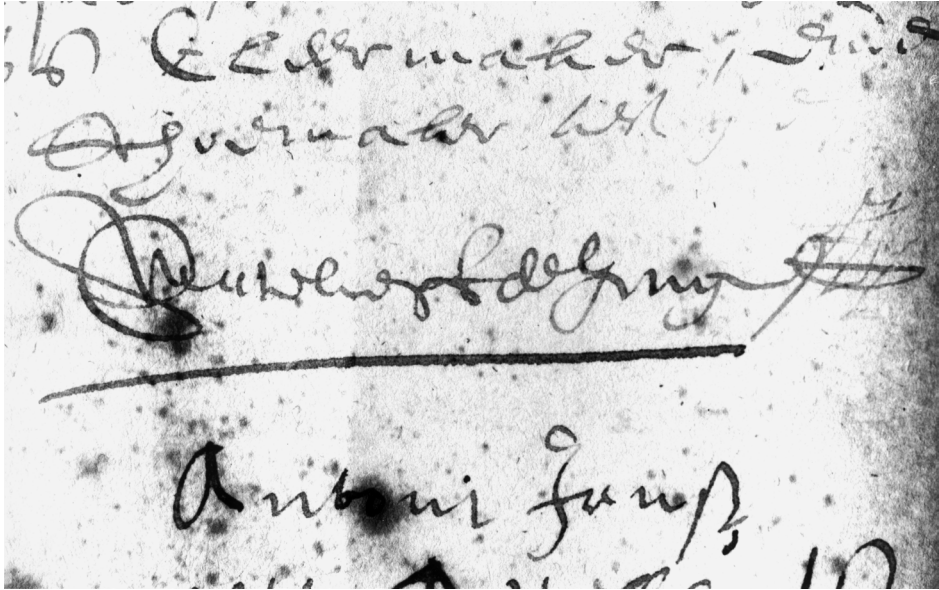
1. Portret van Cornelis Cornelisz. Matelief de Jonge, van 1602-1632 bewindhebber van de VOC voor de Kamer Rotterdam. Schilderij op doek door Pieter van der Werff (1665-1722), niet gesigneerd en vervaardigd omstreeks 1697. Het portret was onderdeel van een reeks die eer bracht aan de Rotterdammers die sinds 1602 als bewindhebber van de Kamer waren opgetreden. De portretten sierden in de achttiende eeuw de wanden van het verkooplokaal in het Oost-Indisch Huis aan de Boompjes. Museum Rotterdam, inv.nr. 10579

september 1609 bijvoorbeeld liet zijn jongere broer Jan Cornelisz. bij een Rotterdamse notaris vastleggen dat hij naar Frankrijk vertrok – ook voor de zaken van zijn broer?¹⁵ Zelf was Matelief regelmatig te vinden in Dantzig; in de jaren 1617 en 1618 schreef hij daar als een soort correspondent brieven over de toestand in het gebied rond de stad aan Van Oldenbarnevelt, die daarover vervolgens in de vergadering van de Staten-Generaal rapporteerde.¹⁶ In resolutie 1142 van 1 augustus 1617 wordt gesproken over een betaling aan Matelief, hij deed het werk dus blijkbaar niet vrijblijvend.

Op een gegeven moment bracht zijn verblijf in Polen hem in de problemen: zijn privé-activiteiten conflicteerden met zijn werk voor de openbare zaak. Op 1 december 1625 besloot de Rotterdamse vroedschap, zo blijkt uit hun resoluties, Matelief voor te dragen om als vertegenwoordiger van de Staten van Holland en de stad de vergaderingen van de Staten-Generaal bij te wonen. Matelief accepteerde de benoeming, maar liet al op 13 juli 1626 weten dat hij “om eenige zijner particuliere affairen te verrigten” voor langere tijd naar Warschau zou afreizen. Op 8 februari 1627 stelde het Rotterdamse stadsbestuur vast dat Matelief in Den Haag nog steeds schitterde door afwezigheid. Men gaf hem tot 28 april de kans om terug te keren, maar begin mei daarop besloten de heren de functie te vergeben aan Mateliefs collega-burgemeester Henrick Willemsz. Nobel. Dat lijkt een wijs besluit, want een notariële acte van 5 november 1631 omschrijft Matelief nog steeds als “out-burgemeester deser stede doch tegenwoordich uutlandich wesende”.¹⁷

Op 17 oktober 1632 overleed Matelief in Rotterdam, kinderloos. Hij werd begraven in de Grote- of St. Laurenskerk.¹⁸ Zijn grafsteen vermeldt de hoogtepunten uit zijn leven:

Cornelis Matelieff de Jonge
 die Malacca heeft besprongen
 ‘skonings vloot gebracht te schant
 9 galioenen genomen en verbrant
 de Ternatanen waren verdrewe
 wederom haer lant in gegeven
 was aldaer admirael
 en hier State Generael
 oock burgemeester deser stede
 raad en vroetschap mede
 is den 17 october 1632 overleden
 en alhier begraven in vreden.

16) E. Matelief de Jonge
 Gouverneur van
De West-Indische Compagnie
 Antoni Junck

2. Handtekening van Cornelis Matelief de Jonge, “coopman ende burger deser stadt Rotterdam”, onder een notariële acte van 9 januari 1616. Er is sprake van een karaktervol handschrift, zoals zo’n in een vloeiende beweging gezette, krachtige signatuur wel wordt aangeduid.
 Rotterdam, Stadsarchief, inv.nr. ONA 35/391

Bij het Duitse bombardement van 1940 zijn de monumenten in de kerk beschadigd, ook Mateliefs in de kerkvloer verwerkte en al licht versleten grafsteen. Tijdens de restauratie van de St. Laurens tussen 1952 en 1974 is die steen teruggekeerd; hij kreeg een plek in het plaveisel buiten de kerk. Toen de directe omgeving van de kerk later opnieuw werd vormgegeven is de inmiddels niet meer in optimale toestand verkerende grafsteen overgebracht naar het depot van de gemeentelijke musea in de noordelijke Rotterdamse wijk Ommoord. Daar lag de enige fysieke herinnering aan een Rotterdammer die het herinneren waard is, in weer en wind tot gruis te vergaan. Tegenwoordig ligt hij in ieder geval weer binnen, zij het niet op de plek waar hij thuishoort, de St. Laurens.

Een enkele maal geeft áchter de admiraal de méns Matelief zich voorzichtig bloot. Over de nacht van 17 op 18 augustus 1606, vlak voor de slag bij Kaap Rachado, schrijft hij: “Ic ghinc dien nacht wat slapen, want ic en hadde in dry daghen noch in dry nachten niet gherust”, omdat ik het aan boord brengen van geschut en andere uitrustingsstukken na het opbreken van het beleg van Malakka goed in de gaten wilde houden.¹⁹ Een paar dagen later, midden in de gevechten met de Portugezen, een andere hartenkreet:²⁰ “Wij waren ooc moede: mijn schipper doot, capiteyn doot, opperkoopman gequetst – die daarna ooc sterf –, zodat ic overal wesen moeste”.

Het is verrassend hoe vaak Matelief gezegden of spreekwoorden in de tekst van zijn officiële stukken verwerkte. In de beschrijving van zijn contact met de vorst van Kedah, eind 1606, constateerde hij: “sij verstaen haer op de Florentijnsche compassen wel, al hebben sij met Machiavel noyt gevaren”;²¹ dat getuigt op zijn minst van een goede algemene ontwikkeling. Even verderop een beeldende karakterisering van dezelfde potentaat: “hij socht het futselboeck”.²² Bij het opbreken van het beleg van Malakka werden de Portugezen die de Hollanders daarbij poogden te hinderen zo hevig met musketten beschoten dat de vijand “er geen lietjen en sal aff dichten”.²³ Toen zijn poging om met een belangrijke mandarijn in Kanton tot zaken te komen, schipbreuk leed, stelde hij teleurgesteld vast dat deze poogde “hem met een deel blauwe bloemen te payen”.²⁴ In de *Historiale ende ware beschrijvinge* (p. 3v) gebruikte hij ook een paar fraaie uitdrukkingen. Wanneer hij vertelt over sommige van zijn schippers die de strijd proberen te ontlopen, karakteriseert hij dat als: “daer was wel wat haesleder in de vloot”, en waar hij op dezelfde bladzijde aandacht wijdt aan het verkennen van de positie van een aantal Portugese schepen voor Malakka, zegt hij dat hij ging proberen “om kuytharinc ofte gescheurde netten van den vijandt” te krijgen, zoiets als het hedendaagse gezegde ‘haring of kuit van iets krijgen’.

Blijkbaar was Matelief gewend zijn zin te krijgen, Melles geeft daarvan in zijn boek een mooi voorbeeld.²⁵ Als bevelhebber van de vloot kreeg hij te maken met vlootpredikanten die elkaar regelmatig in de haren zaten; hij loste dat op door de heren op te sluiten totdat die hun probleem zelf hadden opgelost.

Met enige voorzichtigheid durf ik te stellen dat Matelief, behalve dat hij over een verrassende pen beschikte, ook in staat was impressies van landschappen en gebeurtenissen vaardig op papier te zetten. Van zijn tekening vanuit zee van Malakka is zijn auteurschap zo goed als zeker, gezien de tekst boven de tekening. Ook voor de schetsen van de zeegevechten bij Kaap Rachado, nu in Museum Meermanno in Den Haag, durf ik hem wel als maker aan te duiden, en waarom zou ook “dit bijgaende fatsoen”, de inmiddels verloren gegane (?) situatietekening van het dorp Malaio op Ternate uit 1607,²⁶ niet van zijn hand zijn?

De schepen en hun bemanningen

Uit de beginperiode van de VOC resten ons vaak geen exacte gegevens over de uitgeruste schepen, hun bewapening en hun bemanningen. Over de precieze grootte van de schepen spreken de bronnen elkaar regelmatig tegen, een verschil in tonnage van 50 last²⁷ is niet ongebruikelijk.

Van de ruim 1300 man die met Matelief op reis gingen is het merendeel naamloos gebleven. Een aantal (onder)officieren, zeelieden en soldaten wordt bij name genoemd in de tekst van het journaal of in de brieven van Jacques l’Hermitte de Jonge. Andere opvarenden duiken met hun naam en functie op in documenten van de Kamer Middelburg over de aanschaf en uitrusting van twee schepen voor Mateliefs vloot die Zeeland zal leveren, de *Amsterdam* en de *Sonne* (in de journaaltekst *Kleine Zon* ter onderscheiding van de Amsterdamse *Grote Zon* in de vloot).²⁸

Amsterdam

Dit schip, 350 lasten/700 ton metend, was door de Kamer Zeeland voor 21.000 carolusguldens aangekocht van de Amsterdamse Oude Oost-Indische Compagnie en bedoeld als vlaggenschip van viceadmiraal Olivier van de Vivere. Op 1 september 1604 vergaderden de Heren XVII in Amsterdam, onder meer over de uitrusting van de vloot die volgend voorjaar naar Azië zou worden gezonden;